

HØRINGSINNSPILL NOU 2009:18. RETT TIL LÆRING. Elizabeth Eiebakke, rektor ved Eikelund videregående skole. 30.09.2009

Kommentar med referanse til ungdom og unge voksne med psykiske lidelser og behov for videregående opplæring.

Eikelund videregående skole i Oslo er en kompetansegivende spesialskole med eksamensrett for ungdom og voksne med psykiske lidelser. Skolen har et tett samarbeid med hjelpeapparatet. Et flertall av elevene er under yrkesmessig attføring.

Skolen vil i sine kommentarer til Midtlyngutvalgets utredning konsentrere seg om problemstillinger som er spesielt relevante for skolens målgruppe.

I følge utvalgets mandat skal utvalgets forslag (bl.a) omfatte særskilt omtale av psykisk helse, sosiale og emosjonelle vansker og atferdsvansker. I kapittel 11.3.2 "Psykisk helse" skiller utvalget mellom psykiske vansker og psykiske *lidelser*. Utvalget presiserer at " psykiske *lidelser* refererer til psykiske vansker av en slik type eller grad at det er behov for tiltak i spesialisthelsetjenesten og medfører ofte en funksjonsnedsettelse hos de aktuelle barna og ungdommene " sitat kapittel 11.3.2, side 134. I følge utvalget viser undersøkelse at mellom 15 prosent og 20 prosent av barn og unge har psykiske vansker som påvirker deres funksjonsnivå. Dette er på landsbasis. Tall fra Folkehelseinstituttet viser at det er større utfordringer i de største byene, og høye tall for Oslo blir referert, kapittel 11.3.2, side 134. Det blir vist til undersøkelser som anslår at forekomsten av psykiske *lidelser* blant barn og ungdom ligger mellom 4 prosent og 7 prosent, kapittel 11.3.2, side 135. Psykiske *lidelser* blir i kapittel 11.3.2 "Psykisk helse" helt summarisk behandlet, mens ulike psykiske vansker, spesielt atferdsvansker blir noe grundigere omtalt. Opplærings situasjonen for vår målgruppe, unge med psykiske *lidelser*, blir ikke omtalt spesielt. Når det gjelder tiltak for barn og unge med psykiske helseproblemer generelt, viser utvalget til foregående kapittel 11.3.1 "Forståelse av problematferd i skolen" og forhold ved det generelle læringsmiljøet. Vi får et inntrykk av at ensrettede og allmenne løsninger uansett er det beste. For å underbygge dette synet viser utvalget til forskning innen atferdsproblematikk.

Utvalget har ingen forslag til tiltak for personer med alvorlige psykiske lidelser og behov for videregående opplæring. Utvalget har ikke kunnet behandle hele det store og komplekse voksenopplæringsfeltet. Litt oppsiktsvekkende er det likevel at psykiske vansker/ lidelser overhode ikke er nevnt i kapittel 7 " Voksenopplæring ". Det er ikke en gang foreslått at opplærings situasjonen for personer med psykiske lidelser må nærmere utredes. I kapittel 2.2.1 "Tendensen til ensretting av opplæringen" understreker utvalget at en hovedutfordring generelt er tendensen til ensrettingen av opplæringen. Når opplæringen innenfor en inkluderende ramme ikke fungerer, er forklaringen i følge utvalget " oftest at innsatsene og oppleggene ikke er omfattende og målrettet nok", sitat kapittel 2.2.1, side 23. Med henvisning til forskning nevnes det at individuell opplæring eller opplæring i mindre grupper utenfor fellesskapet også kan gi gode resultater under bestemte betingelser, men samtidig hevder utvalget at forskningen samtidig peker på at det er mulig å legge til rette for opplæring innenfor fellesskapet for *alle* om det er vilje, evne og kompetanse til å sette inn de tiltakene som er nødvendige, kapittel 2.2.1, side 23. Utvalget forsøker her etter vår mening å underbygge sitt ideologiske syn med forskning, uten å ta tilstrekkelig hensyn til forskningen. Utvalget diskuterer heller ikke hvor utrolig sammensatt problemstillinger rundt integrering og inkludering er, og hvor ulike behov grupper og enkeltindivider med særskilte behov har.

HØRINGSINNSPILL NOU 2009:18. RETT TIL LÆRING. Elizabeth Eiebakke, rektor ved Eikelund videregående skole. 30.09.2009

Hva er for eksempel inkludering for en person med en psykisk lidelse, når hun/han er over gjennomsnittlig alder for elever i videregående opplæring? Kan man alltid tilrettelegge innenfor fellesskapet for en ungdom som viser stor sårbarhet for stress, tankeforstyrrelser og paranoide trekk? Nasjonal og internasjonal forskning vektlegger at psykiske lidelser oppstår i et mangeartet samspill mellom individene og deres psykologiske og sosiale rammebetingelser. Dette vil nødvendigvis innebære at tiltak som tar sikte på behandling og rehabilitering (herunder opplæring) må baseres på et forpliktende samarbeid mellom de instanser som er relevante i forhold til den sammensatte problemstillingen, noe som krever stor samhandlingskompetanse på tvers av etatene, og stabile fagmiljøer med et godt tverretatlig nettverk. Vår erfaring er at ungdom og unge voksne med alvorlige psykiske lidelser ofte kan ta ut sitt læringspotensiale i små, skjermede miljøer med kvalifiserte og personlig egnede fagpersoner med tilstrekkelig fokus på, og forståelse for helheten i elevens situasjon. Da kan mestringsfølelsen gi elevene håp og styrke til videre utvikling, forhåpentligvis inn i et fellesskap på sikt. For en god del personer med psykiske lidelser må man tenke integrering i et bredere (og lengre) perspektiv enn integrering i ordinære klasser.

Begrepet spesialundervisning er uklart, noe utvalget også påpeker. Personer med psykiske lidelser som har rett til videregående opplæring, er selvsagt en sammensatt gruppe med ulike behov for tilrettelegging av opplæringen. Mange vil ikke ha behov for avvikende læreplan, men et stort behov for en individuell plan hvor opplæringen er en del. De kan ha bruk for ekstra tid for å gjennomføre opplæringen, behov for korte eller lengre avbrudd i opplæringen i forbindelse med symptomforverring, intensiv behandling eller andre nødvendige tiltak. Noen vil ha behov for avvikende læreplan i perioder på grunn av fall i kognitiv funksjonsevne og konsentrasjon, manglende stressmestring med mer. Felles for målgruppen er økt sårbarhet, behov for stabile relasjoner og forutsigbarhet i behandlings- og opplærings situasjonen, og visshet om at de som enkeltindivider blir sett, forstått og hørt. For denne målgruppen kan det etter vår oppfatning kanskje være hensiktsmessig at retten til spesialundervisning erstattes med en generell rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen, slik utvalget foreslår i kapittel 14 " Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen". Begrepet spesialundervisning er uklart. Slik lovverket nå praktiseres, inkluderes personer med psykiske lidelser ofte ikke, til tross for deres store behov for særlig tilpasset opplæring med spesialiserte, kvalifiserte fagpersoner. Personer med psykiske lidelser trenger ofte ekstra tid. Dessverre er det også slik at en del personer i målgruppen har fullført videregående opplæring, men trenger å friske opp deler av opplæringen etter lengre, alvorlige sykdomsperioder, og noen har behov for opplæring innen annet programområde som ledd i rehabilitering/yrkesmessig attføring. Den generelle retten til ekstra tilrettelegging og rett til ekstra tid bør gjelde for personer med psykiske lidelser med rett til videregående opplæring etter §3-1 og etter §4-3 i opplæringsloven. Vi mener videre at spesialisthelsetjenesten, eventuelt i samarbeid med kommunehelsetjenesten, bør kunne erstatte PP-tjenesten som sakkyndig instans når det skal vurderes om opplæringen bør foregå i egne grupper (tilrettelegging som forutsetter større organisatoriske endringer) og når det er behov for ekstra tid. Det bør vurderes om spesialisthelsetjenesten også bør kunne være sakkyndig instans i forhold til avvik fra ordinær læreplan.

Midlertidigutvalget behandler tverretatlig samarbeid i kapittel 17 "Helhet krever tverrfaglig og tverretatlig samarbeid". Utvalget foreslår at bestemmelsen om individuell plan hjemles i barnehageloven og opplæringsloven. Videre at den individuelle opplæringsplanen inngår som en del av den individuelle planen. Vi finner dette uklart, men vi ser selvsagt nødvendigheten av at skolen

HØRINGSINNSPILL NOU 2009:18. RETT TIL LÆRING. Elizabeth Eiebakke, rektor ved Eikelund videregående skole. 30.09.2009

inngår forpliktende samarbeid om individuell plan med andre etater. Ansvarsfordeling mellom koordinerende enhet og personlig koordinator virker også uklar, kapittel 17.2.2 , side 192 og kapittel 17.2.3 , side 192-193. Vi vil sterkt fraråde at personer i skolen skal kunne påta seg rollen som personlig koordinator for elever i vår målgruppe, dvs. ungdom og voksne med psykiske lidelser som har behov for videregående opplæring Offentlige tjenester som skal bestilles og samordnes for denne målgruppen er kompliserte og krever koordinator med tjenestested i kommunen/NAV og formalisert samarbeid med spesialisthelsetjenesten. I "Handlingsplan for psykisk helsevern i Oslo kommune 2004-2008" understrekes det at det er nødvendig med bindende avtaler mellom bydelen og spesialisthelsetjenesten med forpliktende individuelle planer for hver enkelt pasient som skrives ut fra psykisk helsevern. Disse planene må ligge i bunn, uansett opplæring eller ikke. Vår målgruppe er ustabil, og kan gå inn og ut av opplæringstilbud, men behovet for koordinering av andre tjenester vil (dessverre som regel) alltid ligge der. I kapittel 17.6.1 "Brukermedvirkning" omtales ikke prinsippet om brukermedvirkning i utforming av individuell plan, et høyst aktuelt tema for "vår" målgruppe. Brukers rett til ansvarsgruppe omtales heller ikke.

Fra og med innføring av Reform 94 da Oppfølgingstjensen ble etablert, ble det inngått samarbeidsavtaler mellom kommuner, A-etat og skolesektor for å sikre at ungdom er i arbeid /praksisplass eller utdanning. Midtlyngutvalget omtaler problemet med å få til et godt og effektivt tverretattlig samarbeid på området, men foreslår så vidt vi kan se ingen nye tiltak. "Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012" slår fast at regjeringens mål er å hindre utstøting fra arbeidslivet og lette inkluderingen i arbeidslivet for personer med psykiske problemer/lidelser. Samarbeidsavtaler og arenaer for samhandling og samordning tillegges stor vekt. Det understrekes at det er en stor utfordring å skape felles samhandlingsarena for den enkelte og øvrige involverte aktører, samt å styrke brukermedvirkning. Etter vår vurdering er det på høy tid at det inngås forpliktende samarbeid mellom NAV og utdanningssektoren for å gi unge voksne med psykiske lidelser nødvendig individuell veiledning og oppfølging når videregående opplæring inngår i attføringsløp. Konkrete tiltak som etablering av veilednings- og oppfølgingsloker på NAV-kontorer, foreslås i "Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012". For unge med psykiske lidelser kan losen også fungere som en forbindelse til utdanningssystemet for å finne gode individuelle løsninger for behandling, skole og arbeid, Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012 side 30-31. Andre tiltak som "Studier med støtte", et oppfølgingsprogram for personer med psykiske lidelser som ønsker å ta høyere utdanning, omtales, Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012 s.35. "Studier med støtte" kan kanskje også være brukbart tiltak inn i videregående opplæring for å lette overgang til høyere utdanning. Som vi tidligere har nevnt, er det en økende uføretrygding av unge med psykiske lidelser. Forslag til gode tverretattlige tiltak som kan lette inkludering i arbeidslivet for ungdom og unge voksne med psykiske lidelser bør utarbeides og iverksettes.

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at 8-900 000 personer i yrkesaktiv alder står utenfor, i utkanten av, eller er midlertidig ute av arbeidslivet. For en firedel av disse er psykiske lidelse/problemer en vesentlig årsak til dette, Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012 , side 13. Det er en økende uføretrygding av unge med psykiske lidelser, og unges psykiske helse er i følge FAFO-notat 2009:05 blant de 10 største humanitære utfordringer i Norge i dag. I Oslo er forekomsten av psykiske lidelser 40- 50 % høyere enn i resten av landet, " Handlingsplan for psykisk helsearbeid i Oslo kommune 2004-2008", side 13 . I følge samme handlingsplan regner man med at mellom 1 og 1,5 %

HØRINGSINNSPILL NOU 2009:18. RETT TIL LÆRING. Elizabeth Eiebakke, rektor ved Eikelund videregående skole. 30.09.2009

av befolkningen, dvs. et sted mellom 30-50 000 personer i Norge til enhver tid lider av alvorlige eller langvarige psykiske lidelser. Man kan regne med at ca. 8000 personer i Oslo har alvorlige psykiske lidelser, som vil innebære behov for hjelpetilbud fra kommunen og spesialisthelsetjenesten, Handlingsplan for psykisk helsearbeid i Oslo kommune 2004-2008, side 13. Vi ser et stort behov for en nærmere utredning av opplæringsbehovet for personer med psykiske lidelser og forslag til ulike organisatoriske løsninger. Vi har sett oss lei på at personer med psykiske lidelser usynliggjøres og utestenges fra viktige samfunnsarenaer, inklusiv utdanning. De blir altfor ofte kasteball mellom ulike etater, og argumenter som "skolen skal ikke drive behandling" fungerer dessverre fremdeles som et hinder for at samfunnet tar ansvar for å utrede, planlegge og organisere opplæringstilbud for dem.